

ارزیابی مدل ساختاری رابطه عملکرد خانواده و بدرفتاری والدین با پیشرفت تحصیلی فرزندان: نقش میانجی کفایت اجتماعی و خودکارآمدی تحصیلی

کوروش محمدی، علی محمد رضایی*، محمدعلی محمدی فر، سیاوش طالع پسند

چکیده

مقدمه: پیشرفت تحصیلی به دلیل پیامدها و اثرات فردی و اجتماعی، همواره جزء اصلی‌ترین سازه‌های مورد توجه بوده است. مطالعه حاضر با هدف ارزیابی مدل ساختاری رابطه عملکرد خانواده و بدرفتاری والدین با پیشرفت تحصیلی فرزندان: نقش میانجی کفایت اجتماعی و خودکارآمدی تحصیلی در سال تحصیلی ۹۵-۹۴ در شهر اصفهان صورت گرفت.

روش‌ها: در این مطالعه توصیفی همبستگی ۵۴۰ نفر از نوجوانان مقطع دبیرستان شهر اصفهان در سال تحصیلی ۹۵-۹۴ شرکت نمودند. ابزار گردآوری اطلاعات پرسشنامه سنجش خانواده (FAD)، پرسشنامه سنجش بدرفتاری والدین دیمیر (Demare)، پرسشنامه خودکارآمدی مورگان - جینکز (Morgan-Jinks) و مقیاس کفایت اجتماعی فلنر (Fellner) بود. داده‌ها با استفاده از برنامه نرم‌افزار lisrel و به روش تحلیل مسیر مورد تحلیل قرار گرفت.

نتایج: نتایج نشان داد که ضرایب تأثیر عملکرد خانواده بر پیشرفت تحصیلی و خودکارآمدی تأثیر معنادار دارد. تحلیل همبستگی پیرسون نشان داد که کفایت اجتماعی با عملکرد خانواده و بدرفتاری والدین رابطه معناداری دارد، اما در مدل ضرایب پیش بینی توسط آزمون تحلیل مسیر این ضرایب و تأثیرها معنادار نشد. همچنین ضرایب تأثیر عملکرد خانواده با واسطه خودکارآمدی بر پیشرفت تحصیلی، و نیز بدرفتاری والدین بر پیشرفت تحصیلی، بدرفتاری والدین بر خودکارآمدی، بدرفتاری والدین با واسطه خودکارآمدی بر پیشرفت تحصیلی و نیز تأثیر خودکارآمدی بر پیشرفت تحصیلی معنادار بود.

نتیجه‌گیری: یافته‌ها نشان داد عملکرد خانواده بر پیشرفت تحصیلی و خودکارآمدی تأثیر دارد و برنامه‌ریزی برای بهبود این متغیرها جزء ضرورت‌های نظام آموزشی است. توجه به متغیرهای تأثیر گذار در پیشرفت تحصیلی نوجوانان می‌تواند زمینه رشد و پیشرفت تحصیلی در دوران آموزش عالی را نیز فراهم سازد.

واژه‌های کلیدی: پیشرفت تحصیلی، عملکرد خانواده، بدرفتاری والدین، کفایت اجتماعی، خودکارآمدی تحصیلی

مجله ایرانی آموزش در علوم پزشکی / ۱۳۹۷؛ ۱۸(۸): ۶۰ تا ۶۹

مقدمه

پیشرفت تحصیلی به معنای مقدار یادگیری آموزشی است. به طوری که بتوان آنها را در دو مقوله کلی عوامل مربوط به تفاوت‌های فردی و زندگی خانوادگی و عوامل مربوط به محیط آموزش و نظام آموزش و پرورش مورد مطالعه قرار داد(۱). عوامل مختلفی در انگیزش پیشرفت تحصیلی نقش دارند از جمله یکی از این عوامل مهم خانواده است. از سوی دیگر هم‌زمان با پیشرفت و توسعه اقتصادی و فرهنگی جامعه، از نظر اجتماعی نیز تحولات چشم‌گیری در ساختارهای اجتماعی

* نویسنده مسؤول: دکتر علی محمد رضایی (استادیار)، گروه روانشناسی تربیتی،

دانشکده روانشناسی و علوم تربیتی، دانشگاه سمنان، سمنان، ایران.

rezaei_am@semnan.ac.ir

کوروش محمدی، دانشجوی دکتری روانشناسی تربیتی، دانشگاه سمنان، سمنان، ایران.

(rafat_k50@yahoo.com)؛ دکتر محمدعلی محمدی فر (استادیار)، گروه

روانشناسی تربیتی، دانشکده روانشناسی و علوم تربیتی، دانشگاه سمنان، سمنان، ایران.

(alimohammadyar@semnan.ac.ir)؛ دکتر سیاوش طالع پسند (دانشیار)، گروه

روانشناسی تربیتی، دانشکده روانشناسی و علوم تربیتی، دانشگاه سمنان، سمنان، ایران.

(staepasand@semnan.ac.ir)

تاریخ دریافت مقاله: ۹۷/۱/۲۸، تاریخ اصلاحیه: ۹۷/۳/۱، تاریخ پذیرش: ۹۷/۳/۲۰

و پایه‌های بنیادین جامعه به وقوع پیوسته است که گردانندگان و متولیان حوزه اجتماعی جامعه را با تکالیف پیچیده‌تری در رابطه با عناصر مهم خود مواجه ساخته است که یکی از این عناصر مهم نهاد خانواده است که کارکردهای آن به طور مستقیم و غیرمستقیم بر زندگی اعضای جامعه تأثیرگذار است. امروزه جوامع در حال توسعه به منظور استیلای بیش‌تر بر رفتار و نگرش نسل فعال خود و تضمین موفقیت‌های آنان، بیش‌ترین توجه خود را در امر تعلیم و تربیت و برنامه‌ریزی‌های مرتبط با آن، بر عملکردهای نهاد خانواده متمرکز کرده‌اند (۲).

خانواده مانند هر نظامی، از عناصری چند تشکیل شده که در تعامل با یکدیگرند و کارکرد مجموعه این عناصر عملکرد خانواده شناخته می‌شود. عملکرد خانواده به توانایی در هماهنگی با تغییرات، حل تضادها و تعارضات، همبستگی بین اعضا و موفقیت در اعمال الگوهای انضباطی، رعایت حد و مرز بین افراد، اجرای مقررات و اصول حاکم بر این نهاد با هدف حفاظت از کل نظام خانواده است. کفایت اجتماعی در برگزیده عواملی چون خودآگاهی، آگاهی اجتماعی، مدیریت خود، مهارت‌های ارتباطی و مسؤولیت‌تصمیم‌گیری است. هسته مرکزی کفایت اجتماعی مهارت‌های ارتباطی است؛ زیرا از طریق مهارت‌های ارتباطی مؤلفه‌های دیگر کسب می‌شود (۳). توسعه کفایت اجتماعی به عنوان یکی از بهترین پیش‌بینی‌کننده‌های موفقیت تحصیلی و اجتماعی و انجام رفتار در حال حاضر و آینده در نظر گرفته می‌شود (۴). نقص در کفایت اجتماعی نقش عمده‌ای در سبب‌شناسی مسائل نوجوانان داشته و سبب می‌شود تا حد زیادی نسبت به فشارهای بیرونی و درونی آسیب‌پذیرتر شوند و مشکلات روانی، اجتماعی و رفتاری برای آنها پدید آورد (۵). یکی از مؤلفه‌های تأثیرپذیر فرزندان که نقش بسزایی در عملکردهای آنان در مواجهه با عرصه‌های مختلف زندگی دارد، خودکارآمدی است. والدین اولین الگوها و سرمشق‌های فرزندان هستند (۶).

تحقیقات نشان داده است تجارب خانوادگی تأثیر عمده‌ای بر تکامل فرد در طول دوره نوجوانی و بعد از آن دارد و ارتباطات خانوادگی سایر جنبه‌های زندگی نوجوان از

جمله موفقیت و پیشرفت تحصیلی او را تحت تأثیر خود قرار می‌دهد (۷). پژوهشگران دریافته‌اند که بین انگیزش پیشرفت با پیشرفت تحصیلی رابطه‌ی معناداری وجود دارد و انگیزش پیشرفت می‌تواند پیش‌بینی‌کننده‌ی خوبی برای پیشرفت تحصیلی باشد (۸). نتایج پژوهشی که توسط چی‌یونگ (Cheung) و همکاران صورت گرفت نشان می‌دهد که درگیر بودن خانواده در زندگی تحصیلی فرزندان و ارتباطات خانوادگی در یادگیری‌های فرزندان از یادگیری‌های ابتدایی دوران کودکی تا یادگیری‌های پیچیده در دوران جوانی نقش مهمی ایفا می‌کند (۹). وجود خانواده‌های تک والدی، از هم گسیخته و دارای مشکلات خانوادگی موجب تأثیر منفی بر پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان و دانشجویان و موجب ناسازگاری تحصیلی، اجتماعی و عاطفی در آنان می‌شود (۱۰). در پژوهشی دیگر که توسط حسینی و همکارانش صورت گرفت نشان دادند که عملکرد خانواده به طور مستقیم و غیرمستقیم سازه‌های مرتبط با خود را متأثر می‌سازد و بر پیشرفت تحصیلی و اجتماعی فرزندان اثرگذار است (۱۱). لافاور (Lafavor) در مطالعه خود به پیش‌بینی موفقیت تحصیلی کودکان بی‌خانمان ۹-۱۱ ساله با در نظر گرفتن نقش عملکرد اجرایی، کفایت اجتماعی و کنترل هیجانی پرداخت. نتایج این مطالعه نشان داد که کنترل احساسات و کفایت اجتماعی هر کدام به پیشرفت تحصیلی کمک کرده است و فراتر از تلاش و یا ضریب هوشی عمل می‌کنند (۱۲). نتایج مطالعه‌ای که توسط فیروزنیا و همکاران با هدف تعیین نقش انگیزش تحصیلی در پیشرفت تحصیلی دانشجویان پزشکی (دوره بالینی) دانشگاه علوم پزشکی اصفهان صورت گرفت نتایج نشان داد که انگیزش تحصیلی با معدل علوم پایه و همچنین معدل کل بالینی ارتباط مستقیم و معناداری داشت. به علاوه، سه مؤلفه رقابت جویی، کوشش، علاقه اجتماعی و معدل کل بالینی و علوم پایه، همبستگی مثبت دیده شد ولی مؤلفه قدرت اجتماعی، تنها با معدل کل بالینی آزمودنی‌ها همبستگی مثبت داشت. همچنین انگیزش گرایش به کوشش و رقابت جویی در پسران بالاتر از دختران بود. نتایج پژوهش فوق حاکی از آن است که

پیشرفت تحصیلی دانشجویان مستلزم هماهنگی و تعامل بین ابعاد مختلف انگیزشی است (۱۳)، از آن جهت که نوجوانان در آستانه ورود به دانشگاه و زندگی اجتماعی هستند شناسایی عوامل برون‌زاد مؤثر بر پیشرفت تحصیلی آنان از اهمیت برخوردار است، لذا این مطالعه با هدف تعیین رابطه عملکرد خانواده و بدرفتاری والدین با پیشرفت تحصیلی فرزندان: نقش میانجی کفایت اجتماعی و خودکارآمدی تحصیلی دانش‌آموزان مدارس متوسطه دوره اول دخترانه و پسرانه شهر اصفهان در سال تحصیلی ۹۵-۱۳۹۴ صورت گرفت.

روش‌ها

در این مطالعه توصیفی و همبستگی برای ارزیابی کیفیت روابط بین متغیرها از روش تحلیل مسیر استفاده شد. در این تحقیق با استفاده از تحلیل مسیر، اثرهای مستقیم و غیرمستقیم میان متغیرهای عملکرد خانواده، بدرفتاری والدین، کفایت اجتماعی و خودکارآمدی تحصیلی بر پیشرفت تحصیلی فرزندان و همچنین نقش غیرمستقیم متغیرهای عملکرد خانواده و بدرفتاری والدین با میانجی‌گری کفایت اجتماعی و خودکارآمدی تحصیلی بر پیشرفت تحصیلی فرزندان بررسی شد. جامعه آماری پژوهش حاضر شامل کلیه نوجوانان مدارس متوسطه دوره اول دخترانه و پسرانه شهر اصفهان (مدارس دولتی و غیرانتفاعی) در سال تحصیلی ۹۵-۱۳۹۴ بود و نمونه مورد بررسی شامل ۵۴۰ نفر و روش نمونه‌گیری خوشه‌ای چند مرحله‌ای بود. بدین ترتیب که برای تعیین سرخوشه‌ها و تعیین اعداد بین خوشه‌ها از جدول اعداد تصادفی استفاده شد. به منظور کسب مجوزهای لازم با معاونت آموزشی و پژوهشی اداره کل آموزش و پرورش شهر اصفهان جلساتی برگزار شد و پس از توضیح روش پژوهش و اهداف کاربردی مجوز و معرفی نامه لازم برای مدارس مورد نظر اخذ گردید.

برای گردآوری داده‌ها در مطالعه حاضر از چهار پرسشنامه استاندارد استفاده شد. پرسشنامه سنجش خانواده (Family Assessment Device: FAD)، که دارای ۶۰ سؤالی است که برای سنجش عملکرد خانواده

طبق الگوی مک مستر (Mac Master) تدوین شده است. این ابزار در سال ۱۹۸۳ توسط اپشتاین (Epishtayn)، بالدوین (Baldovin) و بیشاب (Bishop) طراحی شده است و توانایی خانواده را در سازش با حوزه وظایف خانوادگی با یک مقیاس خود گزارش‌دهی، مورد سنجش و ارزیابی قرار می‌دهد. این الگو ویژگی‌های ساختاری، شغلی و تعاملی خانواده را معین می‌سازد و دارای شش بعد است که عبارتست از: حل مساله، ارتباط، نقش‌ها، پاسخ‌دهی عاطفی، مشارکت عاطفی و کنترل رفتار. لذا این ابزار متناسب با این شش بعد، از شش خرده مقیاس برای سنجش آنها به علاوه‌ی خرده مقیاس هفتم که مربوط به عملکرد کلی است تشکیل شده است. ابزار سنجش خانواده با ضریب آلفای خرده مقیاس‌های خود از ۰/۷۲ تا ۰/۹۲ از همسانی درونی برخوردار بوده است (۱۲). در ایران نیز این پرسشنامه توسط سنایی مورد بررسی قرار گرفته که پایایی آن برای هریک از مقیاس‌ها به ترتیب زیر بوده است: حل مشکل ۰/۶۱، ارتباط ۰/۳۸، نقش‌ها ۰/۷۲، پاسخ‌دهی عاطفی ۰/۶۴، مشارکت عاطفی ۰/۶۵، کنترل رفتار ۰/۶۱ و کل مقیاس ۰/۹۲ (۱۴). نمره‌گذاری این پرسشنامه براساس مقیاس لیکرت از کاملاً موافقم تا کاملاً مخالفم است. تمام پاسخ‌ها از ۱ تا ۴ نمره‌گذاری شده است؛ نمره بالاتر نشانه کارکرد ناسالم‌تر است. به سؤالی که توصیف عملکرد ناسالم است، یعنی سؤالات شماره ۱، ۴، ۵، ۷، ۸، ۹، ۱۳، ۱۴، ۱۵، ۱۷، ۱۹، ۲۱، ۲۲، ۲۳، ۲۵، ۲۸، ۳۱، ۳۳، ۳۴، ۳۵، ۳۷، ۳۹، ۴۱، ۴۲، ۴۴، ۴۵، ۴۷، ۴۸، ۵۱، ۵۲، ۵۳، ۵۴، ۵۸ نمره معکوس داده می‌شود. در این آزمون نمرات کمتر بیانگر عملکرد سالم‌تر بود.

ابزار دوم؛ پرسشنامه سنجش بدرفتاری والدین دیمیر (Demare) بود (۱۵). این پرسشنامه شامل سه زیر مقیاس بدرفتاری جسمی، بدرفتاری احساسی و بی‌توجهی است که برای بررسی و تعیین فراوانی وقوع بدرفتاری والدین ساخته شده و در تحقیقی با عنوان بدرفتاری با کودکان و غفلت از آنها در سال توسط الرشود (Alreshoud) در کشور عربستان مورد استفاده قرار گرفته است (۱۶). این ابزار دارای ۳۲ گویه است و

از خرده مقیاس‌های استعداد، کوشش و بافت را به ترتیب ۰/۷۸، ۰/۶۶ و ۰/۷۰ گزارش کرده است (۱۸). در ایران نیز در پژوهش جمالی و همکاران ضرایب پایایی برای خودکارآمدی کلی این ابزار ۰/۷۶، خرده مقیاس‌های استعداد ۰/۷۹، بافت ۰/۶۲ و تلاش ۰/۵۹ به دست آمد.

برای ارزیابی کفایت اجتماعی از مقیاس کفایت اجتماعی فلنر (Fellner) استفاده شد که ۴۷ آیم دارد. کفایت اجتماعی شامل چهار عامل است که بر اساس بعضی از سؤالات پرسشنامه کفایت اجتماعی سنجیده می‌شود. این پرسشنامه، چهار بعد از مهارت‌های شناختی، مهارت‌های رفتاری، کفایت هیجانی و آمایه‌های انگیزشی را می‌سنجد. آزمودنی‌ها به آیم‌های این آزمون به صورت یک مقیاس ۷ درجه‌ای (از کاملاً مخالف تا کاملاً موافق) پاسخ می‌دهند. برآورد پایایی و روایی این آزمون توسط پرندین مورد تأیید قرار گرفت و عباسپور در مطالعه خود به آن اشاره نموده است (۱۹). برای سنجش پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان از طریق معدل نمرات آنان در امتحانات نوبت اول کلیه دروس اقدام شد. تجزیه و تحلیل داده‌ها با استفاده از نرم‌افزار SPSS-24 و آماره‌های توصیفی و همبستگی پیرسون صورت گرفت. اثرهای مستقیم و غیرمستقیم بین متغیرها و آزمون فرضیات تحقیق از روش تحلیل مورد بررسی قرار گرفت.

نتایج

در این مطالعه از ۵۴۰ نمونه مورد بررسی ۲۷۰ نفر دختر و ۲۷۰ نفر پسر بودند که ۵۸/۳۳٪ سرپرست پدر، ۱۵/۹۳٪ سرپرست مادر و در ۲۵/۷۴٪ سرپرست یکی از بستگان بود. بیشترین توزیع فراوانی سنی سرپرست مربوط به گروه سنی بیش‌تر از ۵۰ سال (۳۷/۲۲٪) و کمترین توزیع فراوانی مربوط به گروه سنی کم‌تر از ۳۰ سال بوده است (۴/۶۳٪).

نتایج تحلیل همبستگی پیرسون نشان داد که متغیر کفایت اجتماعی با عملکرد خانواده و نیز با متغیر بدرفتاری والدین همبستگی معناداری داشت، اما در مدل ضرایب پیش‌بینی توسط آزمون تحلیل مسیر این ضرایب تأثیرها معنادار نشد. بنابراین نتایج نشان داد که عملکرد

آزمودنی‌ها به آیم‌های این پرسشنامه در مقیاسی پنج گزینه‌ای لیکرت شامل "هرگز، بندرت، گه گاه، اغلب، و بیش‌تر اوقات" پاسخ می‌دهند. الرشود در مطالعه خود، ضریب آلفای کرونباخ پرسشنامه را ۰/۸۱ و ضریب پایایی هریک از خرده مقیاس‌های بدرفتاری جسمی، بدرفتاری احساسی و بی‌توجهی را به ترتیب ۰/۹۰، ۰/۹۳ و ۰/۶۱ گزارش کرده است. در پژوهش حاضر نیز پایایی پرسشنامه با روش آلفای کرونباخ محاسبه و ضرایب آلفا برای خرده مقیاس‌های بدرفتاری جسمی، بدرفتاری احساسی و بی‌توجهی به ترتیب برابر ۰/۹۶، ۰/۹۷ و ۰/۹۴ و ضریب آلفای کل مقیاس برابر ۰/۹۸ محاسبه شد. زیر مقیاس بدرفتاری جسمی شامل ۱۴ گویه است که سؤالات ۱ تا ۱۴ پرسشنامه را شامل می‌شود. حداقل نمره در این مقیاس ۱۴ و بالاترین نمره ممکن ۷۰ است. زیر مقیاس بدرفتاری احساسی شامل ۱۲ گویه است که سؤالات ۱۵ تا ۲۶ پرسشنامه را شامل می‌شود. حداقل نمره در این مقیاس ۱۲ و بالاترین نمره ممکن ۶۰ است. زیر مقیاس بی‌توجهی مشتمل بر ۶ گویه است که سؤالات ۲۷ تا ۳۲ پرسشنامه را شامل می‌شود. حداقل نمره ۶ و بالاترین نمره ممکن در این خرده مقیاس ۳۰ است. پایایی این پرسشنامه در مطالعه‌ای که در سال ۱۳۹۱ توسط محمدی و همکاران با هدف تعیین رابطه بدرفتاری والدین با خودکارآمدی و پیشرفت تحصیلی فرزندان صورت گرفت بررسی و ۰/۸۷ برآورد شده است (۱۷).

برای ارزیابی خودکارآمدی دانش‌آموزان از پرسشنامه خودکارآمدی دانش‌آموز مورگان- جینکز (Morgan-Jinks) استفاده شد. این پرسشنامه دارای سه خرده مقیاس استعداد، کوشش و بافت است. از مجموع ۳۰ گویه این ابزار تعداد ۹ گویه به خرده مقیاس استعداد، ۱۰ گویه به خرده مقیاس کوشش و ۱۱ گویه به خرده مقیاس بافت اختصاص دارد. نمره‌گذاری براساس مقیاس لیکرت از کاملاً موافقم تا کاملاً مخالفم است، جمع امتیازات نمره خودکارآمدی تحصیلی فرد را نشان می‌دهد که دامنه آن بین ۲۶ تا ۱۳۰ متغیر است، نمره بالاتر نشان دهنده خودکارآمدی تحصیلی بالاتر است. سازنده این ابزار ضریب پایایی پرسشنامه را ۰/۸۲ و ضریب پایایی هریک

($P \leq 0/05$). همچنین بد رفتاری والدین به طور منفی و معناداری بر خودکارآمدی اثر دارد ($P \leq 0/05$). تحلیل داده‌ها نشان داد که خود کارآمدی نیز به طور مثبت و معناداری بر پیشرفت تحصیلی مؤثر است ($P \leq 0/05$) (جدول شماره ۱).

خانواده بر کفایت اجتماعی، بد رفتاری والدین بر کفایت اجتماعی و بد رفتاری والدین با میانجی‌گری کفایت اجتماعی بر پیشرفت تحصیلی رابطه معناداری ندارد ($P \leq 0/05$). نتایج این مطالعه نشان داد که بد رفتاری والدین با پیشرفت تحصیلی رابطه منفی معناداری دارد، بدین معنا که هر مقدار بد رفتاری والدین بالا رود پیشرفت تحصیلی به نسبت تأثیر آن، پایین می‌آید و برعکس

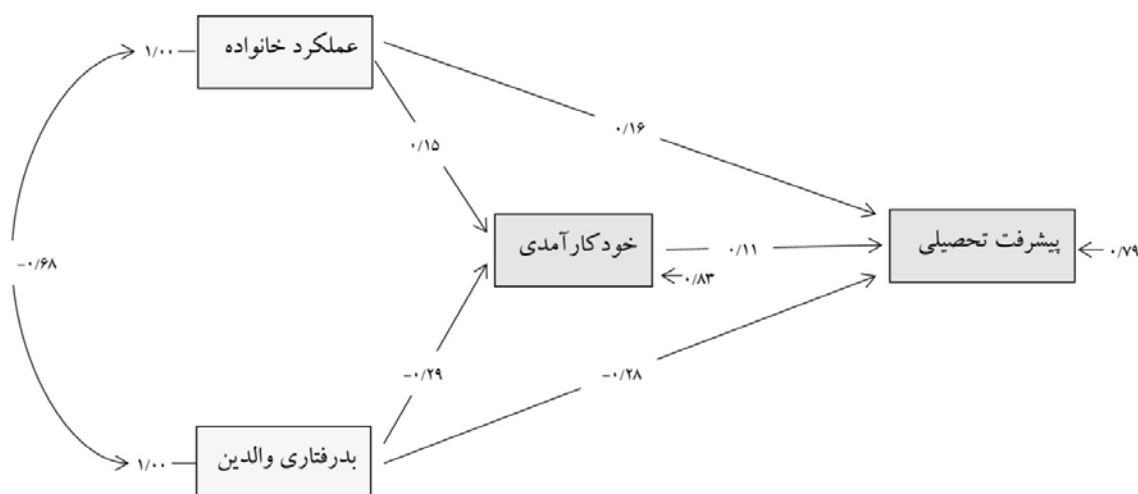
جدول ۱: آزمون همبستگی پیرسون جهت بررسی رابطه بین متغیرها

متغیرها	پیشرفت تحصیلی	کفایت اجتماعی	کارکرد خانواده	بدرفتاری والدین	خودکارآمدی
پیشرفت تحصیلی	۱				
کفایت اجتماعی	۰/۰۹۳*	۱			
کارکرد خانواده	۰/۳۹۳**	۰/۱۲۲*	۱		
بدرفتاری والدین	-۰/۴۲۱**	-۰/۱۰۹*	-۰/۶۸۱**	۱	
خودکارآمدی	۰/۲۷۷**	۰/۰۷۳	۰/۳۴۹**	-۰/۳۹۴**	۱

* $P \leq 0/05$ ** $P \leq 0/01$

در تحلیل نهایی مدل، متغیر کفایت اجتماعی از مدل کنار گذاشته شد و مدل پیرایش شده نهایی در نمودار ۱ نشان داده شده است.

تحلیل داده‌ها به روش تحلیل مسیر نشان داد که متغیر کفایت اجتماعی رابطه معناداری با هیچ کدام از متغیرهای دیگر مدل ندارد. اما سایر متغیرهای پژوهش با هم رابطه‌های معنادار و ضرایب معناداری داشتند. بنابراین

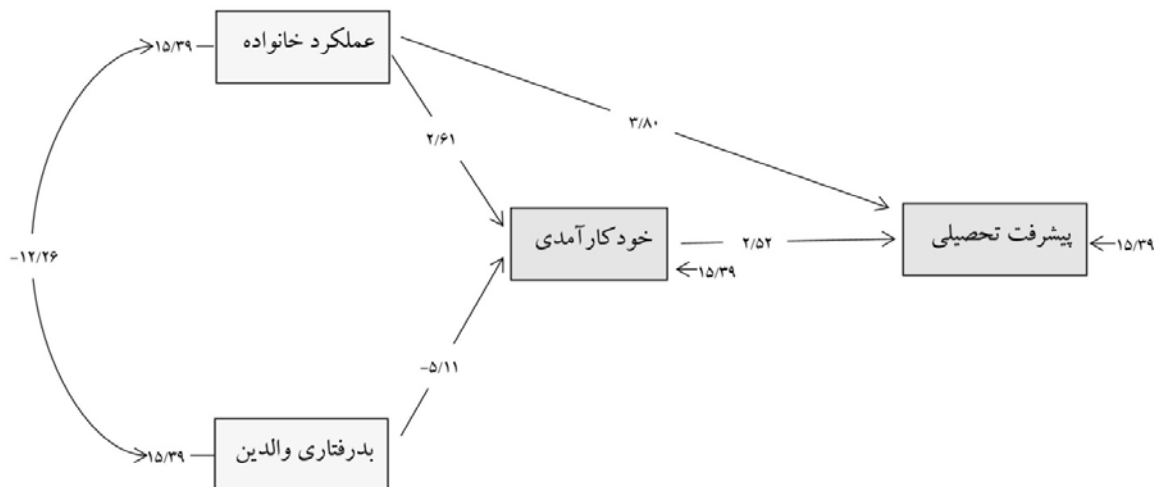

نمودار ۱: ضرایب مدل نهایی تحقیق (ضرایب استاندارد)

نتایج مدل نهایی (ضرایب استاندارد) نشان داد که بزرگ‌ترین ضریب مسیر مربوط به تأثیر متغیر بد رفتاری

است. علاوه بر آن ضریب مسیر برای متغیر کارایی خانواده به خودکارآمدی برابر با ۰/۱۵ و برای متغیر کارایی خانواده به عملکرد تحصیلی برابر با ۰/۱۶ است.

والدین بر خودکارآمدی (۰/۲۹-) و همچنین بر عملکرد تحصیلی (۰/۲۸-) و کوچکترین ضریب مسیر مربوط به تأثیر متغیر خودکارآمدی بر عملکرد تحصیلی (۰/۱۱)

نمودار ۲: نتایج آزمون t برای بررسی معناداری ضرایب

که عملکرد خانواده پیش‌بینی کننده جهت‌گیری هدف تسلطی و خودتنظیمی یادگیری و پیشرفت تحصیلی نوجوانان است. در واقع می‌توان گفت، در یک خانواده مطلوب تشویق مثبت و مداوم فرزندان به عنوان یک مولد برای پیشرفت تحصیلی باعث افزایش انگیزه پیشرفت تحصیلی در نوجوانان می‌شود (۲۰). نتیجه دیگر پژوهش آن بود که بد رفتاری والدین با پیشرفت تحصیلی رابطه منفی معناداری دارند، بدین معنا که هر مقدار بد رفتاری والدین بالا رود پیشرفت تحصیلی به نسبت تأثیر آن، پایین می‌آید و برعکس. این بخش از نتایج مطالعه با نتایج مطالعه کهرازی که با هدف تعیین رابطه ابعاد عملکرد خانواده با خودتنظیمی تحصیلی و خود کارآمدی دانش‌آموزان صورت گرفت هم‌خوانی دارد (۲۱). در واقع می‌توان گفت وجود رویدادهای استرس بار زندگی، آمادگی ناکافی برای والد شدن و رفتارهای تنش‌زای والدین باعث ایجاد محیطی استرس آور برای فرزندان خواهد نمود و بر پیشرفت تحصیلی آن تأثیر منفی دارد. یکی دیگر از نتایج پژوهش اثر مثبت و معنادار کارکرد خانواده بر خودکارآمدی نوجوانان بود که با نتایج

در مدل نهایی ارائه شده فوق (نمودار ۲) ضریب t برای استنباط معناداری روابط در آن مشاهده می‌شود، که نشان می‌دهد تمامی ضرایب تأثیر، متغیرها، یعنی ضریب تأثیر، کارکرد خانواده بر خودکارآمدی، بد رفتاری والدین بر خودکارآمدی، و ضریب تأثیر این سه متغیر بر پیشرفت تحصیلی معنادار است، که بد رفتاری والدین ضریب منفی معنادار دارد.

بحث

در این تحقیق با استفاده از تحلیل مسیر، اثرهای مستقیم و غیرمستقیم میان متغیرهای عملکرد خانواده، بد رفتاری والدین، کفایت اجتماعی و خودکارآمدی تحصیلی بر پیشرفت تحصیلی فرزندان و همچنین نقش غیرمستقیم متغیرهای عملکرد خانواده و بد رفتاری والدین با میانجی‌گری کفایت اجتماعی و خودکارآمدی تحصیلی بر پیشرفت تحصیلی فرزندان بررسی شد. نتایج این مطالعه نشان داد که رابطه معناداری بین عملکرد خانواده با پیشرفت تحصیلی وجود دارد که با نتایج مطالعه هیل (Hill) هم‌خوانی دارد. نتایج مطالعه مذکور نشان می‌دهد

پزشکی اصفهان صورت گرفت و نتایج نشان داد که ۳۰/۸٪ دانشجویان مشکلات خانوادگی را علت افت تحصیلی و کاهش خودکارآمدی می‌دانند، هم‌خوانی دارد (۲۵). نتایج این مطالعه نشان دهنده حضور عوامل مختلف برون‌زاد در پیشرفت تحصیلی نوجوانان است؛ در مطالعه‌ای که توسط فیروزنیا و همکاران با هدف تعیین ارتباط انگیزش تحصیلی با پیشرفت تحصیلی دانشجویان علوم پزشکی اصفهان صورت گرفت نشان می‌دهد که انگیزش تحصیلی با رقابت‌جویی، کوشش و علاقه اجتماعی رابطه دارد و پیشرفت تحصیلی دانشجویان مستلزم برقراری تعامل بین ابعاد مختلف انگیزشی است، که با نتایج مطالعه حاضر هم‌خوانی دارد (۱۳).

در این پژوهش به طور همزمان چند عامل مؤثر بر پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان مورد بررسی قرار گرفت، از دیگر نقاط قوت مطالعه حاضر حجم نمونه بالا و بررسی همزمان در هر دو جنس بود. در عین حال این مطالعه نیز همانند سایر پژوهش‌ها محدودیت‌هایی داشت که می‌توان به عدم امکان تعمیم یافته‌های این پژوهش به سایر فراگیران اشاره نمود.

نتیجه‌گیری

نتایج مطالعه حاضر نشان داد که ضرایب تأثیر عملکرد خانواده بر پیشرفت تحصیلی و خودکارآمدی تأثیر معنادار دارد. همچنین نتایج نشان داد که کفایت اجتماعی با عملکرد خانواده و بدرفتاری والدین رابطه معناداری دارد. در واقع عملکرد و ساختار خانواده بزرگ‌ترین تأثیر را بر نوجوانان و جوانان ایفا می‌کند و از طرفی مؤثرترین عامل در رشد نوجوانان، خانواده است. عملکرد خانواده می‌تواند نقش مهمی بر پیشرفت تحصیلی فرزندان داشته باشد لذا شایسته است که به هنگام بررسی نحوه سازگاری و عملکرد فراگیران، خانواده و روابط حاکم بر آن مورد تجزیه و تحلیل قرار گیرد. با توجه به این که تغییر در عملکرد خانواده و نحوه ارتباط خانواده با نوجوانان نیازمند ارائه آموزش‌های لازم به خانواده است و سایر اقدامات از جمله بررسی ابعاد سلامت، بررسی نیازهای آموزشی آنان، تداوم برنامه‌های ارتقای سلامت، و پیگیری برنامه‌ها می‌تواند کمک کننده باشد و بایستی

مطالعه و گل و همکاران (Woogul) که با هدف تعیین نقش خانواده بر پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان صورت گرفت هم‌خوانی دارد. در پژوهش مذکور نیز خانواده با کارکرد مثبت موجب پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان شده است (۲۲). در واقع می‌توان گفت که، تجارب خانوادگی تأثیر عمده‌ای بر تکامل فرد در طول دوره نوجوانی و بعد از آن دارد و ارتباطات خانوادگی، سایر جنبه‌های زندگی نوجوان از جمله موفقیت و پیشرفت تحصیلی او را تحت تأثیر خود قرار می‌دهد. زمانی که محیط، از نظر غنی‌سازی فعالیت‌های مورد علاقه‌ای که حس کنجکاوی بچه‌ها را تحریک می‌کند، آماده شد و چالش‌هایی را که بچه‌ها می‌توانند از عهده آن‌ها برآیند، مهیا ساخت، نوجوانان برای دست و پنجه نرم کردن با فعالیت‌ها انگیزه پیدا می‌کنند و در نتیجه، نحوه فراگیری اطلاعات و مهارت‌های جدید را یاد می‌گیرند. نتیجه دیگر پژوهش آن بود که بد رفتاری والدین به طور منفی و معناداری بر خودکارآمدی نوجوانان اثر دارد. این بخش از نتایج مطالعه با نتایج مطالعات بایرن و همکاران هم‌خوانی دارد (۲۳). در واقع می‌توان گفت که رفتارهای ناسازگارانه نوجوانان ناشی از فقدان جو عاطفی لازم است و خصومت والدین نسبت به فرزندان، طرد کردن آنان و یا نادیده گرفتن فرزندان باعث می‌شود که آنها دچار مشکلات تحصیلی، عدم سازش با گروه همسن، بروز رفتارهای ضد اجتماعی و برخی اختلال‌های روانی شوند. در این پژوهش تحلیل داده‌ها نشان داد که خودکارآمدی نیز به طور مثبت و معناداری بر پیشرفت تحصیلی مؤثر است. در واقع می‌توان گفت که اثر خودکارآمدی در میزان کوششی است که فراگیرانجام می‌دهد. لی (Li) در این باره می‌گوید خودکارآمدی در چگونگی انجام فعالیت، تلاش و استقامت فرد در به انجام رساندن کار مورد نظر مؤثر است. فراگیری که میزان خودکارآمدی‌شان پایین است از انجام کارها اجتناب می‌کنند اما افرادی که خودکارآمدی بالایی دارند به خوبی در کارها مشارکت می‌کنند (۲۴). همچنین این بخش از نتایج با نتایج مطالعه‌ای که توسط شمس و همکاران در خصوص مشکلات دوران تحصیل و مرجع مناسب حل آنها در دانشگاه علوم

این پژوهش حاصل نتایج پایان‌نامه دکتری تخصصی رشته روانشناسی بوده است و بدینوسیله از آموزش و پرورش شهر اصفهان و کلیه افرادی که در اجرای این مطالعه با پژوهشگران همکاری نموده‌اند تشکر و قدردانی می‌نماییم.

قدردانی

منابع

1. Matthews JS, Marulis LM, Williford AP. Gender processes in school functioning and the mediating role of cognitive self-regulation. *J Appl Dev Psychol*. 2014; 35 (3): 128-137.
2. Seyedamini B , Malek A , Ebrahimi Mamaghani M. [Level of activity, social and school competency in obese and overweight girls of elementary schools in Tabriz city]. *Iran Journal of Nursing*. 2011; 24(69): 37- 41. [Persian]
3. Rantanen K, Eriksson K, Nieminen P. Social competence in children with epilepsy—a review. *Epilepsy Behav*. 2012 ; 24(3): 295-303
4. Botvin GJ, Griffi KW. Life skills training as a primary prevnetion approach for adolescent drug abuse and other problem behaviors. *Int J Emerg Ment Health*. 2002 ; 4(1): 41-7.
5. Matinez-pons M. Test of a model of parental inducement of academic self-regulation. *The Journal of Experimental Education*. 1996; 64(3): 213-227.
6. Zahrahi Moghadam J, Nouhjah S, Divdar M, Sedaghat Dyl Z, Adibpour M, Sefhavand Z. Frequency of child abuse and some related factors in 2-5 years children attending health centers of Ahvaz and Haftgel. *Jentashapir*. 2012;3(1): 237-245.
7. Deryakulu D , Büyüköztürk Ş, Özçınar H. Predictors of Academic Achievement of Student ICT Teachers with Different Learning Styles. *International Journal of Information and Communication Engineering*. 2009; 3(10): 1951- 1957.
8. Dinkelmann I, Buff A. Children's and parents' perceptions of parental support and their effects on children's achievement motivation and achievement in mathematics. A longitudinal predictive mediation model. *Learning and Individual Differences*. 2016; 50: 122-132.
9. Cheung CK, Lee TY. Improving social competence through character education. *Evaluation and program planning*. 2010; 33(3): 255-263.
10. Bruckner TA, Domina T, Hwang JK, Gerlinger J, Carpenter C, Wakefield S. State-level education standards for substance use prevention programs in schools: a systematic content analysis. *J Adolesc Health*. 2014 ; 54(4): 467-73.
11. Hosseini M, Bayat R, Yaghmaei F, Hosseinzadeh S, Nasiri N. [The correlation of family functioning dimensions and self-concept of adolescent smokers in Zanjan]. *Journal of Health Promotion Management*. 2012; 1(4) : 61-68. [Persian]
12. Lafavor T. Predictors of Academic Success in 9-to 11-Year-Old Homeless Children: The Role of Executive Function, Social Competence, and Emotional Control. *The Journal of Early Adolescence*. 2017; 12(2): 50-7.
13. Firouznia S, Yousefi A, Ghassemi G. [The Relationship between Academic Motivation and Academic Achievement in Medical Students of Isfahan University of Medical sciences]. *Iranian Journal of Medical Education*. 2009; 9(1): 79-84. [Persian]
14. Sanaei B. [Family and marriage scales compiled]. Tehran: Besaat; 2008. [Persian].
15. Demare D. Psychological & sexual childhood maltreatment experiences creation of retrospective – report questionnaires for adults and examination of potential long – term psychological consequences of maltreatment [dissertation]. Winnipeg, Manitoba: University of Monitoba; 1995:45-50.
16. Alreshoud AS. Child Abuse and Neglet Among Delinquents in Saudi Arabia, Pittsburgh University. 1997,170-3.
17. Mohamadi K. [Investigating Parental Abuse Relationship with Self-efficacy and children's academic achievement. Shiraz University] [dissertation]. Shiraz :Shiraz University; 2012. [Persian]
18. Markman HJ, Renick MJ, Floyd FJ, Stanley SM, Clements M. Preventing Material Distress through

- Communication and Conflict Management Training: A 4 and 5 year Followup. *J Consult Clin Psychol*. 1993; 61(1): 70-7.
19. Abaspur R. [The Effect of Collaborative Learning on the Social Competence of the Students in Bonab]. [dissertation]. Ardebil : Ardebil University; 2016. [Persian]
  20. Hill NE. Parenting and academic socialization as they relate to school readiness: The roles of ethnicity and family income. *Journal of Educational Psychology*. 2011; 93(4): 686-697.
  21. Kohrazei F. [The relation of Family Functional with Self-regulation of Academic and Inhibition among high school students]. *Rooyesh E Ravanshenasi Journal*. 2017; 6(2): 121-148. [Persian]
  22. Woogul L, Myung-Jin L, Mimi B. Testing interest and self-efficacy as predictors of academic self-regulation and achievement. *Contemporary Educational Psychology*. 2014; 39(2): 86-99.
  23. Byrne BA ,Haddock CK ,Poston SC. Parent- ing Style and adolescent smoking. *J Adolesc Health*. 2002; 30(6): 418-25.
  24. Li Dang J, He SH, Li H. [Shyness and loneliness: The multiple mediating effects of selfefficacy]. *Acta Psychologica Sinica*. 2013; 45(11): 1251-1260. [Japanese]
  25. Shams B, Garakyaraghi M, Ebrahimi A, Avizhgan M, Gyahchin A. [The Problems of Educational Period and the Proper Referece for Solving Them: Medical Students' Viewpoints in Isfahan University of Medical Sciences]. *Iranian Journal of Medical Education*. 2006; 6(2) :63-70. [Persian]

The Structural Model Evaluation of the Correlation of Family Functioning and Parental Abuse with Students' Academic Achievement: The Mediating Role of Social Adequacy and Academic Self-efficacy

Koroush Mohammadi¹, Ali Mohammad Rezaei², Mohammad Ali Mohammadifar³,
Siavash Talepasand⁴

Abstract

Introduction: Academic achievement has always been one of the most important constituents due to its individual and social effects and consequences. The purpose of this study was to assess the structural model of the correlation of family functioning and parental abuse with students' academic achievement with the mediating role of social adequacy and academic self-efficacy in 2015-16 academic year in Isfahan.

Methods: This descriptive-correlational study was performed on 540 high school students in Isfahan during 2015-16 academic year. Data collection tools were Family Assessment Device (FAD), Demare's Parental Abuse Measurement Inventory, Morgan-Jinks Student Self-Efficacy Scale, and Fellner's Social Adequacy Scale. Data was analyzed in Lisrel software using path analysis.

Results: Results showed that the coefficients of the effect of family functioning on the academic achievement and self-efficacy were significant. Pearson correlation analysis showed that social adequacy had a significant correlation with family functioning and parental abuse, but in the model of prediction coefficients through path analysis, these coefficients and effects were not significant. In addition, the coefficients of the effects of family functioning on academic achievement mediated by self-efficacy, the parental abuse on academic achievement, parental abuse on self-efficacy, parental abuse on academic achievement mediated by self-efficacy, and self-efficacy on academic achievement were significant.

Conclusion: Results showed that family functioning was influential in academic achievement and self-efficacy and that planning for improving these variables was a necessity for the educational system. Focus on variables that are influential in the academic achievement of adolescents could pave the way for their academic achievement in higher education as well.

Keywords: Academic achievement, Family performance, parental abuse, Social adequacy, Academic self-efficacy

Addresses:

¹ Ph.D Student in Educational Psychology, Semnan University, Semnan, Iran. Email: rafat_k50@yahoo.com

² (✉) Assistant Professor, Department of Educational Psychology, Faculty of Psychology and Educational Sciences, Semnan University, Semnan, Iran. Email: rezaei_am@semnan.ac.ir

³ Assistant Professor, Department of Educational Psychology, Faculty of Psychology and Educational Sciences, Semnan University, Semnan, Iran. Email: alimohammadyfar@semnan.ac.ir

⁴ Associate Professor, Department of Educational Psychology, Faculty of Psychology and Educational Sciences, Semnan University, Semnan, Iran. Email: staepasand@semnan.ac.ir